

Особливості зарахування зустрічних вимог, передбаченого деякими спеціальними нормами чинного законодавства

І. В. Давидова¹

Опубліковано	Секція	УДК
30.04.2024	Право	347.4

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12527621>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена дослідженню особливостей спеціальних норм щодо зарахування зустрічних вимог. Проаналізовано специфіку зарахування зустрічних вимог у разі заміни кредитора, у відносинах факторингу, у договірних зобов'язаннях про передання майна в оплатне коритування, у заставних правовідносинах.

Звернено увагу на те, що під час заміни кредитора у разі реалізації боржником пред'явлення зустрічної вимоги до зарахування первісному кредитору страждають інтереси нового кредитора. У відносинах факторингу боржник має право зарахувати свої грошові вимоги, що ґрунтуються на договорі боржника з клієнтом, які виникли у боржника до моменту, коли він одержав повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові.

Зарахування зустрічних вимог передбачено також для відносин найму, оренди, лізингу, в яких користувач має право зарахувати свої витрати, здійснені ним на капітальний ремонт або поліпшення речі в рахунок орендної плати, що цілком відповідає загальним умовам про зарахування (зустрічність, однорідність та безспірність вимог, настання строку виконання). Схожі права є в орендаря державного чи комунального майна (на зарахування витрат на капітальний ремонт) та лізинготримувача (на зарахування вартості витрат на поліпшення об'єкту лізингу до складу лізингових платежів). Однак в цих правовідносинах право на зарахування обмежується згодою кредитора.

Обґрунтовано висновок, що зарахування зустрічних вимог має ширше застосування, ніж суто для припинення зобов'язання, оскільки в певних випадках наявні у кредитора активи боржника спрямовуються на задоволення кредиторських вимог (в заставних правовідносинах) чи збільшення статутного капіталу (у корпоративних правовідносинах), чим досягається економія руху грошових коштів.

Ключові слова: зобов'язання, договір, договірні зобов'язання, зустрічні обов'язки, припинення зобов'язання, зарахування зустрічних вимог.

---

¹ доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», Україна; ORCID ID: 0000-0001-5622-671X

Characteristics of the set-off provided for by some special standards of current legislation

Summary. The article is devoted to the study of the peculiarities of special norms regarding the set-off of counterclaims. The specifics of the set-off of counterclaims in case of replacement of the creditor, in factoring relations, in contractual obligations to transfer property for payment, in collateral legal relations have been analyzed.

Attention is drawn to the fact that during the replacement of the creditor, in the event that the debtor makes a counterclaim to the initial creditor, the interests of the new creditor suffer. In factoring relations, the debtor has the right to set off his monetary claims based on the debtor's contract with the client, which had arisen before the debtor received a notice of assignment of the right to a monetary claim to the factor.

Set-off of counterclaims is also provided for employment, rental, leasing relationships, in which the user has the right to credit the costs incurred by him for major repairs or improvements to the item against the rent, which fully complies with the general conditions for crediting (counterness, uniformity and indisputability of claims, due date). The lessee of state or communal property has similar rights (for setting-off of the costs of capital repairs) and the leaseholder (for setting-off of the cost of improving the leased object to the lease payments). However, in this legal relationship, the right to set-off is limited by the consent of the creditor.

The conclusion is substantiated that the set-off of counterclaims has a wider application than purely for the termination of the obligation, since in certain cases the assets of the debtor available to the creditor are directed to the satisfaction of creditor claims (in collateral legal relations) or an increase in the authorized capital (in corporate legal relations), which achieves economy of cash flow.

Key words: obligation, contract, contractual obligations, counter obligations, termination of the obligation, set-off.

Вступ

Зарахування зустрічних однорідних вимог – є одним із поширених передбачених законом способів припинення зобов'язань. Загальні норми щодо припинення зобов'язань шляхом зарахування зустрічних вимог встановлені статтею 601 ЦК України. За наявності зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких настав, може бути припинено майже будь-яке зобов'язання. Перелік зобов'язань, щодо яких припинення шляхом зарахування зустрічних вимог не допускається, встановлено статтею 602 ЦК України, а саме: 1) про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю; 2) про стягнення аліментів; 3) щодо довічного утримання (догляду); 4) у разі спливу позовної давності; 4-1) за зобов'язаннями, стороною яких є неплатоспроможний банк, крім випадків, установлених законом. Щодо всіх інших зобов'язань, щодо яких немає прямої законодавчої заборони на їх припинення зарахуванням, можна застосовувати норми статті 601 ЦК України.

Тематикою припинення зобов'язань шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог займалися у своїх дослідженнях А. Г. Бірюкова, П. Д. Гуйван, Л.К. Жданкіна, А. В. Коструба, О. А. Негода та інші дослідники. Втім всі ці дослідження переважно присвячені вимогам, що висуваються законодавством та судовою практикою до зарахування зустрічних вимог, умовам проведення зарахування тощо. Однією робіт щодо спеціальних норм про зарахування є лише дисертаційне дослідження Т. В. Чубар, присвячене зарахуванню взаємних вимог у відносинах банкрутства.

Отже, дослідженням щодо аналізу інших спеціальних норм про зарахування зустрічних однорідних вимог, на наш погляд, не приділено достатньо уваги у сучасній цивілістиці.

Втім у деяких випадках законодавець передбачив спеціальні норми щодо права на зарахування зустрічних вимог.

Метою цієї статті є з'ясування особливостей зарахування зустрічних вимог, що передбачено спеціальними нормами.

Для досягнення поставленої мети вважаємо за доцільне вирішити такі **завдання**:

- окреслити спектр правовідносин, в яких містяться спеціальні норми щодо зарахування зустрічних вимог;
- з'ясувати, у зв'язку з чим законодавець передбачив спеціальні норми щодо припинення окремих зобов'язань зарахуванням зустрічних однорідних вимог;
- визначити, чи застосовуються загальні встановлені законодавством та судовою практикою вимоги щодо зарахування зустрічних вимог, передбаченого спеціальними нормами.

Результати

Виклад основного матеріалу. Насамперед спеціальні норми щодо зарахування зустрічних вимог містяться у положеннях про заміну кредитора. За боржником встановлюється право у разі заміни кредитора пред'явити проти вимоги нового кредитора свою зустрічну вимогу до первісного кредитора (ч. 1 ст. 603 ЦК України). Для такого зарахування встановлені певні умови: 1) зустрічна вимога боржника повинна виникнути на підставі, що існувала на момент одержання боржником письмового повідомлення про заміну кредитора; 2) строк вимоги повинен настати до отримання повідомлення про заміну кредитора або цей строк має бути не встановленим чи визначеним моментом пред'явлення вимоги. Також передбачена законодавцем можливість зарахування у випадку неповідомлення боржника про заміну кредитора: якщо боржник не був письмово повідомлений про заміну кредитора, зарахування проводиться, якщо вимога виникла на підставі, що існувала на момент пред'явлення боржникові вимоги новим кредитором або, якщо боржник виконав свій обов'язок до пред'явлення йому вимоги новим кредитором, - на момент його виконання. (ч. 2 ст. 603 ЦК України).

Автори НПК до ЦК України під редакцією проф. І. В. Спасибо-Фатєєвої вважають, що норми статті 603 ЦКУ виходять з неприпустимості погіршення становища боржника у разі відступлення права вимоги або іншої заміни кредитора у зобов'язанні [1, с. 405]. Слід вказати, що внаслідок такого зарахування страждають інтереси нового кредитора: він отримує вимогу до боржника, яка припиняється через її зарахування з вимогою до первісного кредитора, і при цьому не отримує жодного виконання. Принцип еквівалентності порушується, оскільки якщо новий кредитор придбав вимогу до боржника за відплатним договором і ця вимога внаслідок її зарахування з вимогою первісного кредитора не буде виконана на користь нового кредитора, то новий кредитор внаслідок правочину, за яким він набуває вимогу, не отримує зустрічного задоволення. Вимога боржника до первісного кредитора вже не може розцінюватись як зустрічна стосовно вимоги, яку пред'являє до боржника новий кредитор, оскільки після відступлення права вимоги кредитор у зобов'язанні вже змінився.

Постає питання про захист нового кредитора у разі припинення зобов'язання боржника шляхом зарахування його боргу із вимогою до первісного кредитора.

За змістом статті 519 ЦК України первісний кредитор у зобов'язанні відповідає перед новим кредитором за недійсність переданої йому вимоги, але не відповідає за невиконання боржником свого обов'язку, крім випадків, коли первісний кредитор поручився за боржника перед новим кредитором. Втім якщо на момент відступлення права вимоги, така вимога підлягала зарахуванню, вона не може вважатися недійсною.

Тому новий кредитор у випадку зарахування боржником відступленої вимоги із вимогою до первісного кредитора не може посилається на вказану норму.

Яким чином слід кваліфікувати склад осіб у зобов'язанні після відступлення права вимоги? – Вбачається, що не можна визнавати після відступлення права вимоги активну множинність осіб у зобов'язанні: первісний кредитор вже не буде стороною зобов'язання. Втім боржник на підставі ст. 603 ЦК України може припинити зобов'язання шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог, що мають місце із первісним кредитором. Таке можна допустити лише у разі, якщо вважати що відступлена вимога існує одночасно у зобов'язанні із первісним та новим кредиторами. Тобто, наприклад, якщо у боржника є зустрічна вимога і до нового кредитора, то він також зможе пред'явити цю вимогу до зарахування. Це означає, що законодавець допускає невизначеність суб'єктного складу зобов'язання, в якому мало місце відступлення права вимоги, яка підлягає зарахуванню із зустрічною вимогою до первісного кредитора.

Право боржника припинити своє зобов'язання шляхом зарахування зустрічних вимог передбачено також у правовідносинах факторингу. Так, після пред'явлення фактором боржнику вимоги здійснити платіж боржник має право зарахувати свої грошові вимоги, що ґрунтуються на договорі боржника з клієнтом, які виникли у боржника до моменту, коли він одержав повідомлення про відступлення права грошової вимоги факторові (ст. 1085 ЦК України). Це пояснюється спорідненістю відносин факторингу із відступленням права вимоги, на яку неодноразово вказувалося у судовій практиці.

Для клієнта у відносинах факторингу встановлена така ж відповідальність, що і для первісного кредитора: клієнт відповідає перед фактором за дійсність грошової вимоги, право якої відступається, якщо інше не встановлено договором факторингу (ч. 1 ст. 1081 ЦК України). Втім щодо факторингу законодавець запропонував критерій дійсності вимоги: грошова вимога, право якої відступається, є дійсною, якщо клієнт має право відступити право грошової вимоги і в момент відступлення цієї вимоги йому не були відомі обставини, внаслідок яких боржник має право не виконувати вимогу (ч. 2 ст. 1081 ЦК України). З цього випливає, що якщо клієнт знав, що вимога, яку він відступає фактору, може бути пред'явлена до зарахування (тобто не виконана), то така вимога відповідно до буквального тлумачення ч. 2 ст. 1081 ЦКУ є недійсною. Втім недійсна вимога не може бути зарахована. Вважаємо, що вказана законодавча суперечність повинна бути усунути шляхом зміни частини 2 статті 1081 ЦК України, в якій у визначенні дійсної вимоги слід виключити вимогу, що підлягає зарахуванню.

Автори НПК до ЦК України під редакцією І. В. Спасибо-Фатєєвої звертають увагу, що Цивільний кодекс не встановлює особливостей зарахування зустрічних вимог у разі заміни боржника у зобов'язанні, та допускають, що правила статті 603 ЦКУ щодо зарахування у разі заміни кредитора можуть застосовуватись за аналогією до випадків заміни боржника за наявності у нього зустрічної вимоги до кредитора [1, с. 452]. Вважаємо слушною таку пропозицію. Слід лише зазначити, що кредитор у разі заміни боржника, якщо знатиме, що новий боржник матиме до нього зустрічну вимогу, яка може бути пред'явлена до зарахування, може не надати свою згоду на переведення боргу. Якщо ж первісний боржник має до кредитора зустрічну вимогу, яка може бути зарахована, то такому боржнику немає сенсу здійснювати переведення боргу.

Отже, зарахування зустрічних вимог у випадку заміни кредитора має свої особливості, що виявляються у можливості припинення зобов'язання шляхом зарахування із первісним кредитором навіть після того, як відступлення права вимоги вже відбулося і склад осіб у зобов'язанні змінився.

Зарахування зустрічних однорідних вимог відбувається, як правило, у договірних правовідносинах, де сторони двосторонніх договорів мають одна до одної зустрічні обов'язки. Після настання строку виконання зустрічні обов'язки трансформуються у зустрічні вимоги. Якщо ці зустрічні вимоги є однорідними (у переважній більшості випадків – грошовими), то вони можуть зараховуватись, припиняючи таким чином зустрічні зобов'язання.

Спеціальні норми щодо зарахування зустрічних однорідних вимог у договірних зобов'язаннях містяться у положеннях щодо договорів про оплатне передання майна у користування (найм, оренда, лізинг). Зустрічні вимоги такого роду договорах ґрунтуються на зустрічних обов'язках сторін договірного зобов'язання. Так, наймодавець має обов'язок щодо проведення капітального ремонту (ч. 2 ст. 776 ЦК України). У разі невиконання цього обов'язку наймач має право відремонтувати річ за свій кошт та зарахувати вартість ремонту в рахунок плати за найм речі або вимагати відшкодування вартості ремонту (п. 1 ч. 3 ст. 776 ЦК України).

Отже, зарахування зустрічних однорідних вимог, передбачене у ч. 3 ст. 776 ЦК України, засноване на зустрічних обов'язках наймодавця – компенсувати наймачу вартість капітального ремонту, проведеного за його кошт, та наймача – здійснити оплату за найм речі. Обов'язок з відшкодування ремонту виникає у наймодавця з моменту, коли він не виконав свого обов'язку щодо проведення капітального ремонту і наймач здійснив його за свій рахунок. Внаслідок цього виникають зустрічні вимоги: відшкодувати вартість ремонту – оплатити користування річчю. Ці вимоги є однорідними та безспірними, а тому відповідають умовам зарахування. При цьому згоди наймодавця на таке зарахування не вимагається, оскільки наймач сам може включити вартість своїх витрат на проведення ремонту у вартість плати за користування і заявити про це наймодавцю. Це цілком відповідає положенню ч. 2 ст. 601, яка встановлює можливість зарахування зустрічних вимог шляхом заяви однієї із сторін. Вбачається, що право наймача на зарахування витрат на капітальний ремонт виникає з моменту відмови наймодавця від відшкодування наймачу вартості ремонту.

Схожі положення містяться у Законі України «Про оренду державного та комунального майна». Так, відповідно до ч. 2 ст. 21 цього Закону якщо орендоване майно неможливо використовувати за призначенням через його незадовільний стан, орендар має право на зарахування витрат на здійснення такого ремонту в рахунок орендної плати один раз протягом строку оренди в порядку та межах, визначених Порядком передачі майна в оренду. Втім, на відміну від загальних норм про найм, для проведення орендарем ремонту державного чи комунального майна потребується згода балансоутримувача (ч. 1 ст. 21 Закону «Про оренду державного та комунального майна»). Більш того, рішення про зарахування витрат орендаря, здійснених на проведення капітального ремонту, приймається орендодавцем за умови наявності письмової згоди балансоутримувача, а також згоди уповноваженого органу управління балансоутримувача у випадках, передбачених статутом чи положенням балансоутримувача.

Отже, орендар державного чи комунального майна не має права самостійно без згоди орендодавця заявити про зарахування витрат на ремонт майна в рахунок орендної плати. Причому орендодавець має право відмовити орендарю у зарахуванні витрат, якщо майно перебуває у задовільному стані і не вимагає додаткових поліпшень для здійснення орендарем виду діяльності, передбаченого договором оренди (ч. 3 ст. 21 Закону «Про оренду державного та комунального майна»).

Вважаємо, що такі положення суперечать юридичній природі зарахування, яке може здійснюватися за заявою однієї із сторін. Постанова можливості зарахування витрат орендаря на ремонт в рахунок орендної плати в залежність від суб'єктивного

розсуду орендодавця порушує баланс інтересів сторін договору оренди державного та комунального майна. Тому вважаємо, що вказані норми повинні бути переглянуті та приведені у відповідність до положень ЦК України з метою дотримання інтересів орендаря (слабкої сторони договору).

Схожий випадок для можливості зарахування передбачений щодо відшкодування необхідних витрат наймача, здійснених на поліпшення речі (ч. 3 ст. 778 ЦК України). Якщо вказані поліпшення речі здійснені за згодою наймодавця, то наймач отримує право на відшкодування вартості цих витрат або на зарахування їх вартості в рахунок плати за найм речі. Мова йде про невідокремлювані поліпшення, тобто ті, які після спливу строку найму залишаються разом з річчю наймодавцю. Якщо наймодавець надав свою згоду на здійснення цих поліпшень, то презюмується, що вказані поліпшення потрібні самому наймодавцю. Невідшкодування витрат на такі поліпшення може розцінюватись як безпідставне збагачення наймодавця. Саме тому право наймача на зарахування вартості необхідних витрат на поліпшення речі можна кваліфікувати як недопущення безпідставного збагачення наймодавця за рахунок наймача.

Як і у випадку із зарахуванням вартості капітального ремонту в рахунок плати за найм, зарахування вартості необхідних витрат на поліпшення здійснюється шляхом односторонньої заяви наймача, яку він вправі зробити з моменту відмови наймодавця від відшкодування. Вимоги щодо відшкодування витрат на поліпшення речі та щодо здійснення оплати за найм є однорідними (грошовими) та безспірними, а тому відповідають необхідним умовам для зарахування зустрічних вимог.

Аналогічне право на зарахування витрат на поліпшення міститься в Законі України «Про фінансовий лізинг», відповідно до ч. 2 ст. 24 якого якщо поліпшення об'єкта фінансового лізингу здійснено за згодою лізингодавця, лізингоодержувач має право (на вибір лізингодавця) на відшкодування вартості необхідних витрат або на зарахування такої вартості до складу лізингових платежів. Вбачається, що слова «на вибір лізингодавця» у цьому положенні є зайвими, оскільки право вибору отримати відшкодування або зарахувати вартість витрат на поліпшення до складу лізингових платежів повинно бути за лізингоодержувачем: саме він внаслідок здійснення витрат на поліпшення об'єкту лізингу отримує до лізингодавця зустрічну вимогу про відшкодування цих витрат, яку він може пред'явити до зарахування.

Щодо відповідності норм про зарахування витрат орендаря на капітальний ремонт та поліпшення речі загальним умовам, необхідним для застосування цього способу припинення зобов'язань, то слід вказати, що вказані види зарахування цілком дотримують ці умови. Так, А. Г. Бірюкова називає такі умови застосування зарахування зустрічних вимог: 1) зустрічність вимог; 2) однорідність вимог (за змістом, а не за підставами виникнення); 3) строк виконання вимог повинен настати, або він не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги [2, с. 5]. Вимоги орендаря та орендодавця впливають із зобов'язань оренди, вони є зустрічними у тому сенсі, що орендар виступає кредитором щодо вимоги про відшкодування здійснених ним витрат на ремонт та поліпшення речі, а орендодавець – щодо вимоги про оплату за користування річчю, а також ці вимоги є однорідними, оскільки є грошовими. Після здійснення орендарем за свій рахунок витрат на ремонт та поліпшення строк виконання зобов'язання орендодавця щодо відшкодування цих витрат настає, як і строк виконання зобов'язання орендаря щодо користування річчю.

Інша сфера, де законодавець прямо передбачає можливість зарахування, це заставні правовідносини. Відповідно до ч. 1 статті 46 Закону України «Про заставу» заставодержатель має право користуватися предметом закладу, якщо це передбачено договором. Доходи від користування він має право зараховувати в рахунок погашення процентів по боргу, забезпеченому закладом зобов'язань чи самого боргу.

Вбачається, що вказана норма покликана полегшити тягар боржника-заставадавця погашати борг, забезпечений заставою. Наприклад, кредитор за позикою отримує в заклад автомобіль, яким користується сам, здійснюючи перевезення вантажів чи пасажирів. Від користування автомобілем кредитор отримує дохід, який спрямовує на погашення боргу та/або процентів за боргом заставодавця за позикою. У такий спосіб предмет закладу – автомобіль перебуває на службі сторін зобов'язання (кредитор ним користується, отримує дохід, а заборгованість боржника зменшується за рахунок погашення від отриманих кредитором доходів). Вимога заставодержателя ґрунтується на зобов'язанні боржника повернути позику разом з процентами, а зустрічна вимога боржника – на зобов'язанні заставодержателя користуватися річчю оплатно. Отже, доходи від користування спрямовуються на покриття заборгованості за позикою та відсоткам і таким чином зобов'язання припиняється шляхом зарахування зустрічних вимог.

Формулювання процесу зарахування у статті 46 викладено безособово: «набуті доходи ... зараховуються в рахунок погашення процентів по боргу, забезпеченому закладом зобов'язань чи самого боргу». У такій редакції, можна припустити, що зарахування відбувається автоматично, з моменту отримання кредитором доходів, що навряд чи відповідає діловій практиці. Вбачається, що для зарахування повинна бути принаймні заява заставодержателя.

Вказана норма стосується лише застави рухомих речей, які можуть бути предметом закладу, тобто передаватися у володіння заставодержателі-кредитора. Проте якщо передбачити можливість передання у володіння нерухомих речей, то доцільно було б розповсюдити вказане правило й щодо нерухомості.

Щодо моменту зарахування, то слід погодитись із А. В. Кострубою, який вважає, що моментом припинення зобов'язання шляхом зарахування є момент настання юридичного факту – отримання боржником повідомлення про відповідні дії кредитора [3, с. 196]. Тому моментом зарахування доходів від користування предметом застави в рахунок основного боргу та процентів слід вважати отримання відповідної заяви заставодавцем-боржником від заставодержателя. Моментом зарахування витрат користувача, здійснених на капітальний ремонт та поліпшення речі, слід вважати момент отримання повідомлення наймодавцем про зарахування.

Втім Л. К. Жданкіна вказує на практику Верховного Суду, відповідно до якої заяву слід вважати зробленою, а зобов'язання – припиненими внаслідок зарахування зустрічних однорідних вимог у момент направлення такої заяви іншій стороні в зобов'язанні [4, с. 101]. Безперечно законодавча невизначеність щодо моменту зарахування зустрічних вимог потребує усунення, оскільки позиції Верховного Суду можуть з часом змінюватись, що не сприятиме сталості цивільного обороту.

Передбачено також зарахування кредиторських вимог в рахунок ціни заставленого майна в Законі України «Про іпотеку». Відповідно до ст. 47 Закону «протягом десяти днів з дня оголошення електронного аукціону таким, що не відбувся, іпотекодержателі та інші кредитори боржника відповідно до пріоритету їх зареєстрованих вимог мають право залишити за собою предмет іпотеки за початковою ціною шляхом заліку своїх забезпечених вимог в рахунок ціни майна». У такий спосіб забезпечується право кредитора задовольнити свої вимоги за рахунок іпотечного майна у разі неможливості його продажу. Вбачається, що слова «право залишити за собою» передбачають набуття предмету іпотеки у власність кредитора. Відповідно до ст. 49 Закону України «Про іпотеку» «залишення за собою предмета іпотеки іпотекодержателем оформлюється протоколом, сформованим за результатами електронного аукціону, що не відбувся, та актом про проведення електронного аукціону. Такий акт є підставою для видачі нотаріусом іпотекодержателю свідоцтва про залишення за собою майна з електронного

аукціону, що не відбувся». В цьому випадку саме іпотечне майно погашає кредиторські вимоги за початковою ціною, оголошеною на електронному аукціоні. Тому вважати таке зарахування припиненням зобов'язання у розумінні статті 601 ЦК України уявляється проблематичним.

Також не можна вважати припиненням цивільно-правового зобов'язання внесення вкладу у статутний капітал товариства шляхом зарахування зустрічних вимог між товариством та учасником та/або третьої стороною, що передбачено частиною 5 статті 18 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Вказаною дією реалізується право учасника на збільшення статутного капіталу господарського товариства: кошти, які товариство заборговує учаснику, спрямовуються на збільшення статутного капіталу. Попередня редакція Закону заборону внесення вкладу до статутного капіталу шляхом зарахування, на що звернула увагу у своїй статті О. А. Негода [5, с. 26].

Таким чином, можна констатувати, що зарахування зустрічних вимог має ширше застосування, ніж суто для припинення зобов'язання, оскільки в певних випадках наявні у кредитора активи боржника спрямовуються на задоволення кредиторських вимог чи збільшення статутного капіталу, чим досягається економія руху грошових коштів.

Висновки

Спеціальні норми щодо зарахування зустрічних вимог містяться у положеннях про заміну кредитора, враховуючи факторинг, про зобов'язання щодо передання майна в оплатне користування, про заклад та іпотеку, про статутний капітал господарського товариства. Законодавча мета встановлення вказаних норм спрямована передусім захист інтересів боржника (недопущення погіршення становища боржника після заміни кредитора, можливість користувача зарахувати витрати на капітальний ремонт та/або поліпшення в рахунок орендної плати, можливість зарахування доходів від користування річчю заставодержателем в рахунок основного боргу та процентів). Моментом зарахування зустрічних вимог за вказаними зобов'язаннями слід вважати момент отримання кредитором заяви/повідомлення боржника про зарахування. Правила щодо зарахування зустрічних вимог, викладені у спеціальних нормах, потребують уніфікації для уникнення суперечностей (між нормами про заміну кредитора та факторингом, між нормами про найм речі, оренду державного та комунального майна та лізингом тощо).

Список використаних джерел

1. Баранова Л.М., Банасько О.О., Спасибо-Фатеева І.В., (Ред.) Цивільний кодекс України. Науково-практичний коментар. Том 7. Загальні положення про зобов'язання та договір. Харків: Страйд, 2012. 736 с.
2. Бірюкова А. Умови зарахування зустрічних однорідних вимог. *Підприємництво, господарство і право*, 2019. № 10. С. 4–10.
3. Коструба А. В. До питання особливостей зарахування зустрічних вимог як правоприпиняючого юридичного факту в зобов'язальній сфері. *Часопис Київського університету права*, 2020. № 1. С. 194-197.
4. Жданкіна Л. К. Припинення цивільних зобов'язань шляхом зарахування зустрічних однорідних вимог : дис. ... канд. юр. наук : 12.00.03 / ТНЕУ. Тернопіль, 2018. 247 с.
5. Негода О. А. Умови застосування зарахування у зобов'язаннях. *Нове українське право*, 2023. Вип. 3. С. 22-28.
6. Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003, № 435-IV. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/paran3014#n3014>

7. Про заставу : Закон України від 02.10.1992 р. № 2654-XII. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 10.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2654-12#Text>
8. Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 15.14.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15#Text>
9. Про оренду державного та комунального майна: Закон України від 03.10.2019 р. № 157-IX. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 07.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-20#Text>
10. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 08.03.2019 р. № 2275-VIII. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 06.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
11. Про фінансовий лізинг: Закон України від 04.02.2021 р. № 1201-IX. Законодавство України : база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення: 01.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1201-20#Text>